

Pravica do groba

Možnosti pokopavanja na pokopališčih v Sloveniji

The right to grave

Possibilities of burying in cemeteries in Slovenia

Drago Čepar
Ljubljana, Slovenia
drago.cepar@gmail.com

Povzetek

V Sloveniji zakon dopušča pokop v krsti in upepeljevanje pokojnikov. Enoletna raziskava je pokazala, da je treba zavrniti ničelno hipotezo, da ni diskriminacije tiste manjšine, ki si želi pokopa v krsti. Lokalni predpisi tak pokop ponekod prepovedujejo, onemogočajo ali otežujejo, država pa z zakonom ne varuje pravice do groba.

Ključne besede

Diskriminacija, družina, pokopališče, pokopavanje, pravica do groba, upepelitev

Abstract

In Slovenia law allows for cremation and for burying of body in a coffin. In a one-year research it was shown, that the null hypothesis, that there is no discrimination of the minority, preferring burial in a coffin, has to be rejected. Such burial is in some places prohibited, disabled or made difficult by local regulations; the state in its legislation does not protect the right to grave.

Keywords

Discrimination, family, cemetery, burying, right to grave, cremation

1 Uvod

V Sloveniji zakon dopušča tri oblike pokopa: pokop s krsto, pokop z žaro in raztros pepela [1]. Pri prvi obliki gre za pokop telesa, pri drugi in tretji pa najprej za sežig telesa in zdrobitev kosti, potem pa pokop v žari ali raztros. Jedro članka je poročilo raziskavi možnosti pokopa na pokopališčih v Sloveniji ob ničelni hipotezi, da ni diskriminacije tiste manjšine, ki si želi pokopa v krsti. Za testiranje te hipoteze je bila potrebna posebna raziskava,

ker država ne razpolaga s podatki, ki bi omogočili njeno preverbo. Spoštovanje, odnos in ljubezen do živih članov družine, njenih korenin in vrednot ter odločanje za življenje so močno povezani s spoštovanjem mrtvih teles sorodnikov, posebej prednikov, načinom zadnjega slovesa od njih in odnosom do njihovih grobov kot točk izražanja ljubezni do njih in točk spoštljivega srečevanja družinskih članov. Spoštovanje družinskih korenin in želja, da se rod nadaljuje, na primer ne dovoljujeta, da bi pokojnega družinskega člana poslali v postopek, v katerem mu bodo zdrobili lobanjo. Zato so rezultati raziskave lahko dragocena izhodišča za preučevanje pojavov in odnosov v sodobni družini, odločanja za več otrok, njenih ekonomskih, antropoloških in socioloških vidikov ter ideoloških vplivov nanjo.

2 Potek raziskave

Raziskava ima dva dela. V prvem delu sem vsako od 212 slovenskih občin 24. 5. 2022 zaprosil za sedem podatkov: število vseh pokopališč v občini ter števila pokopališč, na katerih: ni mogoče dobiti novega prostora za klasični grob, je pa mogoč klasični pokop v obstoječi grob, če mu je potekla mirovalna doba; klasični pokop sploh ni mogoč, opravljajo pa se druge vrste pokopi; ni mogoče dobiti novega prostora za žarni grob oziroma nišo, je pa mogoč pokop žare v obstoječi klasični grob, žarni grob ali nišo; žarni pokop sploh ni mogoč, opravljajo pa se druge vrste pokopi; niso možni pokopi z raztrosom pepela, so pa možni drugačni pokopi; ni mogoč nikakršen pokop.

Tridesetim občinam je bilo treba ponovno poslati, ker nisem poslal na pravi naslov. Polovica vseh je odgovorila takoj, polovica preostalih po drugem pošiljanju; po tretjem 5. 10. 2022 jih je ostalo nekaj deset – od teh sem podatke dobil posamično, nekaj tudi po telefonu. Ponekod so pred odgovorom želeli podrobnejšo obrazložitev namena raziskave. Izkazalo se je, da ne le država ampak tudi mnoge občine nimajo teh podatkov, saj mnogo pokopališč upravljajo krajevne skupnosti. Za taka pokopališča (kakšna občina jih ima tudi več deset) je bilo treba poiskati kontakte krajevnih skupnosti in podatke dobiti od njih, večinoma po telefonu. Konec aprila 2023 sem imel vse odgovore.

V drugem delu sem pregledal nekatere občinske odloke o pogrebni in pokopališki dejavnosti in v njih poiskal z ničelno hipotezo povezane določbe.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).
Information Society 2024, 7–11 October 2024, Ljubljana, Slovenia
© 2024 Copyright held by the owner/author(s).

3 Rezultati

Prvi del raziskave pove, da je vseh pokopališč 1 231. Število pokopališč ene občine se giblje od nič v dveh občinah do 45 v eni občini. Žare povsod pokopavajo v klasične grobove, nekatera pokopališča pa imajo za žare niše v žarnem zidu, žarna polja, ali posamične žarne grobove. Med skupno 212 občinami jih 67 na vseh svojih pokopališčih: zagotavlja pokope v krstah in v žarah; prostora za raztros nimajo; na voljo pa je prostor tako za najem novih klasičnih grobov kot tudi žarnih grobov oziroma niš. Na treh pokopališčih ne pokopavajo v krstah - tudi če je na voljo klasičen grob, ki mu je potekla mirovalna doba. Na 50 pokopališčih je sicer pokop v krsti mogoč v grob, ki mu je potekla mirovalna doba, ni pa na voljo novih prostorov za klasične grobove. Eno pokopališče ima prav zanimivo ureditev. Parcele za klasične in žarne grobove dobiš zastonj. Prostora je dovolj za ene in druge. Če zahtevaš nov klasični grob in nimaš svojega (družinskega), grob dobiš. Če pa zahtevaš klasični pokop in imaš svoj grob, se najprej opravi sondiranje. Če se pokaže, da je pokop v ta grob mogoč, se to naredi, če pa ni mogoč, stranka ne more dobiti novega prostora, ampak mora dati pokojnika v žaro, čeprav je prostora za grobove dovolj. Na drugem pokopališču imajo na enem delu pravilo, da se v klasični grob, ki mu je potekla mirovalna doba, sme v krsti pokopati samo ožjega sorodnika osebe, ki je bila zadnja pokopana.

Pokopališča, kjer ne bi bil mogoč žarni pokop, ni. Na 150 pokopališčih, sicer ni mogoče dobiti nove niše ali žarnega groba, je pa mogoč pokop žare v klasični grob. Prostor za raztros je urejen na 169 pokopališčih v 123 občinah in sicer v 89 občinah na enem, v 25 na dveh, v sedmih na treh, v eni na štirih in v eni na petih pokopališčih. Enajst pokopališč je v opuščanju in se na njih ne pokopava več.

4 Zaključki raziskave

Ničelno hipotezo o nediskriminaciji je treba zavrniti. Tisti, ki si želijo pokopa v krsti, so očitno diskriminirani: na treh pokopališčih, kjer sploh ni pokopa v krsti; na 50 pokopališčih, ki nimajo prostora za nove grobove; na pokopališču, kjer domačin ne more dobiti novega groba, čeprav prostor je; tam, kjer novi najemnik klasičnega groba, če ni ožji sorodnik prejšnjega, ne more pokopati krste.

Drugi del raziskave je pokazal, da je pravica do groba oziroma, kot pravi Ustavno sodišče, »posmrtna zaščita osebnosti pokojnika in njegovega dostojanstva ter želja, da bodo njegove odločitve, ki so bile sprejete za časa življenja, spoštovane tudi po njegovi smrti« [2] grobo kršena tudi pri pokopu oseb, ki jih občina pokoplje na svoje stroške. Med 21 nenačrtno pregledanimi občinami - nobena ni mestna - sem v dvanajstih primerih v odloku o pokopališki in pogrebni dejavnost ter urejanju pokopališč našel določbo o obveznem sežigu; od teh dvanajstih je v šestih primerih določen raztros, v treh žara, v treh pa raztros ali žara; dve občini sta zapisali vse tri možnosti in ena od njih daje prednost pokopu v krsti; ena navaja krsto ali žaro; šest odlokov ne določa ničesar. Od dvanajstih mestnih občin jih šest določa sežig (tri raztros, tri pa žaro ali raztros), v šestih pa to v odloku ni določeno. V tistih šestih, ki določajo sežig, ni določbe, da je treba vprašati sorodnike ali upoštevati željo pokojnega; da si bo občina skušala povrniti strošek pokopa iz pokojnikove zapuščine, pač. Pregledal sem torej 33, ozirom 15

odstotkov vseh občinskih odlokov. To je le del celotne populacije 212 občin, za razliko od prvega dela raziskave, v kateri sem zbral podatke o celotni populaciji pokopališč. Vendar to zadošča za ugotovitev diskriminacije. Koliko te vrste diskriminacije bi našel, če bi pregledal vse občinske odloke, težko ocenim, saj vzorec 33 občin ni bil narejen po pravilih slučajnega vzorčenja. Ob tem je treba navesti, da so ti odloki v konkretnih primerih lahko protizakoniti, saj področni zakon določa, da se pogrebna slovesnost opravi v skladu z voljo pokojnika in na način, določen s pokopališkim redom, če pa pokojnik ni izrazil svoje volje o načinu pokopa in pogrebni slovesnosti, odloča o tem naročnik pogreba [3].

Do tu navedena diskriminacija temelji na predpisih, obstaja pa še diskriminacija pri izvajanju sicer nediskriminatorskih predpisov. Ko je na papirju mogoče, dejansko pa nemogoče ali skoraj nemogoče.

Gospa, ki mi je potožila, da je bila zelo prizadeta, ker leta 2018 za njeno sestro ni bilo klasičnega groba na domačem pokopališču in jo je morala dati upepeliti, je iz občine, ki mi je v odgovoru na vprašalnik sporočila, da na vseh njihovih pokopališčih pokopavajo tudi v krstah in da imajo prostor za nove klasične grobove. Sama je bila takrat govorila z odgovornim pri pogrebnem podjetju in z delavcem na pokopališču; oba sta povedala, da nove grobne parcele ni. O tem neskladju informacij sem obvestil odgovornega pri tem podjetju. Pogledal je v kataster grobov in povedal, da so še prosti grobovi, da pa se bo še pozanimal, ker takrat še ni bil v tej službi. Poskrbel sem, da se je o tem pogovoril neposredno s prizadeto gospo. Povedal ji je, da je šele prvo leto na tem mestu, a ima informacije svojih ljudi in tudi iz katastra grobov je razvidno, da so grobne parcele sedaj in so vedno bile na voljo, in je možno sedaj, kakor je bilo tudi v preteklosti, dobiti nov grob. Dejansko sta res dva opuščena groba zavržena in v katastru zavedena kot prosta, vendar sta tako utesnjena, da je grob zelo težko izkopati; delavec bi moral sproti odnašati zemljo, ker ob grobu ni prostora zanjo. Tako da se delavci, s katerimi pride naročnik pokopa v stik, izogibajo kopanju teh grobov in rečejo, da to ni mogoče; med ljudmi v vasi zato že leta velja, da prostih klasičnih grobov na tem pokopališču ni. Drugje na primer se delavec – neposredni izvajalec – ob zahtevi za klasičen pokop zgrozi ("a potem bo pa treba kopat") in pove, da bo v tem primeru pogreb lahko šele več dni pozneje kot bi bil žarni. Ko stranka vztraja pri klasičnem pokopu, se izkaže, da lahko dobi isti termin kot pri žarnem.

Zaradi večjega napora pri kopanju klasičnega groba, morebiti pa tudi iz drugih razlogov, neposredni izvajalci marsikje - v časovni in duševni stiski sorodnikov umrlega marsikdaj uspešno - prepričujejo naročnike, naj se odločijo za upepelitev. Na papirju torej lahko dobiš grob, vendar Bog ne daj, da bi vztrajal, da ga res izkopljejo.

5 Razmislek o vzrokih

Leta 2022 smo tu opozorili na neverjetno povečanje števila žarnih pokopov, ki ga ni mogoče pojasniti s podatki s področij gospodarjenja s prostorom, niti z ekonomskimi, etičnimi, verskimi in ekološkimi razlogi [4]. Posebej zadnja tri področja ob hudi energetske potratnosti upepeljevanja govorijo v prid klasičnemu pokopu v krsti. Na koncu smo ostali brez odgovora o vzrokih pojava.

Po ugotovitvi, da lokalne in državne oblasti diskriminirajo tiste, ki se odločajo za pokop v krsti in torej pospešujejo upeljevanje, se še ostreje zastavlja vprašanje o pravih vzrokih tega pospeševanja ter skupinah ali osebah, ki stojijo za njim.

Zahvala

Zahvaljujem se več sto prijaznim ljudem, ki so mi posredovali dragocene podatke in izkušnje ter mi potrpežljivo razložili, kar je bilo treba.

Acknowledgment

I would like to express my thanks to some hundreds of kind people, who forwarded me precious data and experience, and patiently explained to me what was needed.

Literatura in viri

- [1] Zakon o pogrebni in pokopališki dejavnosti (ZPPDej), UL RS, št. 62/16 in 3/22 – ZDeb, 17. člen.
- [2] Odločba US RS št. U-I-223/16 z dne 23. 4. 2020.
- [3] Zakon o pogrebni in pokopališki dejavnosti (ZPPDej), UL RS, št. 62/16 in 3/22 – ZDeb, 14. člen.
- [4] Drago Čepar, 2022, POLITIČNA KOREKTNOST IN SPOŠTOVANJE TELES UMRLIH, Zbornik 25. mednarodne multikonference INFORMACIJSKA DRUŽBA-IS 2022, zvezek F, Demografske in družinske analize, J. Malačič, M.J. Osredkar, M. Gams (ur.), str. 15-17, Ljubljana, (https://is.ijs.si/?page_id=15435).